

Вітман К.М.,

*доктор політичних наук, професор,
декан магістратури державної служби*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ЕТНОПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. В дослідженні продемонстровано неефективність механізмів нейтралізації викликів, що формуються у зовнішньому середовищі етнополітичної системи Європейського Союзу як наднаціонального, поліетнічного інтеграційного проекту, на прикладі повільного і сповненого внутрішніх суперечностей процесу трансформації політики безпеки. Простежено шлях від зовнішніх етнополітичних конфліктів до формування джерел внутрішньої нестабільності, яка підштовхує таких впливових членів ЄС, як Велика Британія, до виходу зі складу ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, політика безпеки, етнополітичний конфлікт, етнополітична система.

Дезінтеграційні та інтеграційні тенденції в окремих регіонах планети, пов'язаних економічними, політичними, історичними зв'язками, етнокультурною спорідненістю — не є спорадичними явищами, обмеженими в часі. Вони є невід'ємною складовою більш складних етнополітичних процесів, що перебувають у постійній динаміці та розвитку. Можемо констатувати трансформацію, еволюцію не лише етнополітичних процесів, а й етнополітичної системи загалом, яку інтеграційні етнополітичні тенденції стабілізують, а дезінтеграційні, навпаки, виводять зі стану рівноваги. Цим обумовлений науковий інтерес до трансформації таких стабільних, на перший погляд, етнополітичних систем як Європейський Союз під впливом деструктивних етнополітичних процесів, які відбуваються на його теренах та в зовнішньому середовищі.

Висуємо гіпотезу про те, що Україна, як і інші держави, які не входять до складу ЄС, є зовнішнім середовищем Європейського Союзу як складної, багаторівневої, етнополітичної, поліетнічної системи. При цьому держави зовнішнього середовища, особливо ті, що безпосередньо межують з ЄС, серйозно впливають на динаміку, вектор його розвитку як етнополітичної системи. Для прикладу, нестабільність, етнополітичні конфлікти у державах зовнішнього середовища ЄС змушують Європейський Союз поступово пере-

глядати політику сусідства, політику розширення, політику безпеки та оборони. Українські науковці розглядають політику сусідства як невід'ємну складову зовнішньої та безпекової політики ЄС. Зокрема, Г. Яворська зазначає, що «європейська політика сусідства є засобом зовнішньої та безпекової політики ЄС, яка має на меті врегулювання відносин із країнами, що межують із ЄС по всьому периметру його зовнішніх кордонів — морських і сухопутних — і встановлення у цих країнах «поясу безпеки і процвітання» [1, С.164]. Дослідниця зазначає, що недостатня ефективність і квалітет, притаманна європейській політиці сусідства, набула загрозливого характеру, оскільки на практиці виявилася неспроможною запобігти та пом'якшити ризики для об'єднаної Європи.

Наразі після виникнення нового пулу викликів етнополітичного характеру у зовнішньому середовищі ЄС доводиться вибудовувати принципово нову концепцію відносин з оточенням, яка повинна позиціонувати Євросоюз як сильного, активного гравця не лише регіонального, а й світового рівня. Зрештою, і як етнополітичну систему, здатну підтримувати стабільність у своєму зовнішньому середовищі.

Динаміка міжнародних процесів, а саме — поява принципово нових викликів етнополітичної сфери, свідчить про те, що значення регіональних систем безпеки в забезпеченні стабільності та підтримці миру у світі надалі зростатиме. ЄС від моменту свого створення як наднаціональний інтеграційний проект передбачав формування власної регіональної системи безпеки. Однак ця система не була пріоритетом об'єднання європейських держав за економічним та регіональним принципом. Після набрання чинності в 1993 р. Маастрихтським договором (Договором про утворення Європейського Союзу) було сформовано багаторівневий механізм правового регулювання інтеграції в ЄС, яка дистанціювалася від домінування економічної складової. Інтеграція відтепер базувалася на так званих трьох опорах Європейського Союзу, до складу яких увійшли європейські співтовариства, спільна політика оборони, безпеки, зовнішніх відносин та співпраця у галузі

внутрішніх справ та юстиції [2, С. 27]. Як зазначає М. Пономарьов, це був проект політико-правової організації Європейського Союзу, заснований на спеціалізованих сферах інтеграції — соціально-економічній, зовнішньополітичній та правоохоронній. Принцип «трьох опор» дозволяв формувати Європейський Союз без серйозного обмеження державного суверенітету у всіх площинах інтеграції. Але при цьому, як зазначає науковець, чітко позначав стратегічні цілі інтеграційного процесу, не ставлячи його в залежність від політичної кон'юнктури [3, С. 18].

Маастрихтський договір у програмі спільної зовнішньої і безпекової політики визначав її головні завдання: охорона спільних цінностей, фундаментальних інтересів та незалежності ЄС; посилення безпеки ЄС та країн-членів усіма можливими засобами; охорона миру у усьому світі та підвищення міжнародної безпеки відповідно до принципів та цілей Гельсінського Заключного акта та Паризької хартії; сприяння міжнародній співпраці; розвиток і консолідація демократії; встановлення верховенства закону і забезпечення прав людини та основних свобод [4]. Не складно помітити, що більшість цих завдань спрямовані на підтримання стабільності як всередині Європейського Союзу як етнополітичної системи, так і стабільності зовнішнього середовища ЄС, яке прямо впливає на розвиток європейського інтеграційного проекту.

Водночас прикладом неефективності зовнішньої та безпекової політики ЄС у протидії зовнішнім та внутрішнім викликам може слугувати міграційна криза, що наразі спостерігається в Європейському Союзі. Ця проблема вже розглядалася у наших попередніх роботах, однак в іншому ракурсі — посилення дезінтеграційних тенденцій [5, С. 20-29]. Міграційна криза викликана збільшенням притоку біженців в 2015-2016 рр. з країн Африки та Близького Сходу, охоплених збройними конфліктами. Європейський Союз миг запобігти перетворенню цього етнополітичного виклику зовнішнього середовища на виклик внутрішнього середовища етнополітичної системи Євросоюзу (критичне збільшення кількості біженців — етнокультурно віддалених мігрантів з Сирії) шляхом провадження більш активної зовнішньополітичної діяльності з врегулювання збройного конфлікту в Сирії і недопущення його ескалації.

Політичний конфлікт в Сирії розпочався 15 березня 2011 р. з протестів та демонстрацій, в ході яких учасники вимагали відставки Президента Башара аль-Асада та демократизації держави. Цей конфлікт став продовженням Арабської весни: сирійські протестувальники надихнулися хвилею успішних протестів в країнах Арабського світу (Тунісі, Єгипті, Лівії) під гаслами здобут-

тя політичної свободи та демократизації. Однак кольорова революція в Сирії переросла у внутрішню війну між владою та опозицією, в яку були втягнуті підконтрольні силам території і яка спричинила багатомільйонний потік біженців до об'єднаної Європи.

Європейський Союз завжди підтримував тісні зв'язки з країнами Північної Африки та Близького Сходу з огляду на їх наближеність до власних кордонів. Саме зважаючи на територіальну близькість, ЄС як етнополітична система є дуже вразливим до етнополітичних викликів, що походять з цих держав, які значно відстають за рівнем економічного розвитку. А саме — до нелегальної міграції, поширення тероризму та ісламського радикалізму, що становлять потужну загрозу європейським культурним та демократичним політичним цінностям. Етнополітична нестабільність Арабської весни одразу продемонструвала хибність європейської зовнішньої і безпекової політики, зокрема щодо країн Середземномор'я.

Після початку масових виступів та протестів у країнах Північної Африки (Тунісі, Лівії) в 2010 р. ЄС обійняв досить стриману позицію, обмежуючись закликами до влади держав не застосовувати непропорційних заходів до протестувальників. Така реакція не відповідала ані традиційній риториці Заходу про необхідність демократизації, ані реальним тенденціям змін суспільно-політичного життя в арабському світі, — наголошує А. Захарченко [6, С. 27]. Оскільки етнополітична нестабільність у багатомільйонних арабських країнах загрожувала серйозною дестабілізацією етнополітичної системи всієї об'єднаної Європи, ЄС намагався мінімізувати її масштаб, нехтуючи демократичними цінностями. Терористичні акти у Франції та Бельгії 2015-2016 рр., збільшення притоку мігрантів з арабських країн та їх небажання інтегруватися в суспільства європейських держав, зростання ісламської злочинності пізніше підтвердили найгірші побоювання євросинівників.

Тому на перших етапах підтримка авторитарних, але стабільних режимів переважувала заклики до демократизації арабських країн, — зауважує А. Захарченко. Дослідниця підкреслює, що ЄС фактично проігнорував порушення прав людини та фасадну демократію в країнах Північної Африки, не виходячи за межі демократичного дискурсу [6, С. 28]. Час для напрацювання злагодженої позиції Європейського Союзу та її реалізації щодо кольорових революцій в державах Арабського світу було згаяно. Громіздка, складна процедура прийняття рішень всередині Європейського Союзу, суперечності між більш впливовими та менш впливовими державами-членами призвели до неадекватної та несвоечасної реакції на етнополітичні

процеси в зовнішньому середовищі етнополітичної системи ЄС. Це ж стосується етнополітичних конфліктів на теренах Європи — Придністровського конфлікту та конфлікту на Сході України. МЗС України неодноразово вказувало на повільність реакції ЄС на ці події.

Як і всі етнополітичні процеси, Арабська весна характеризується ланцюговою реакцією поширення і в окремих державах, зокрема в Сирії, Саудівській Аравії, Тунісі триває і досі. Характерно, що не лише Європейський Союз проводить зовнішню та безпекову політику як наднаціональне утворення і регіональний актор забезпечення миру та стабільності. Окремі, найбільш впливові його держави-члени діють самостійно, враховуючи спільну позицію ЄС щодо того чи іншого конфлікту, але не обмежуючись нею. Німеччина, Франція, Велика Британія в першу чергу беруть до уваги власні національні інтереси, а не спільну позицію ЄС. Цим і пояснюється їх різна, строката роль у врегулюванні етнополітичних конфліктів у зовнішньополітичному середовищі етнополітичної системи ЄС. Її гетерогенний склад, різний ступінь ваги окремих гравців заважає досягненню консенсусу.

Наприклад, Велика Британія тривалий час чинить тиск на Європейський Союз, погрожуючи виходом зі складу об'єднаної Європи. Це серйозний внутрішній виклик Європейському Союзу як етнополітичній системі, який дестабілізує її. Влада Великої Британії вже оголосила про проведення референдуму щодо подальшого членства країни в ЄС в червні 2016 р. Раніше країна висунула низку умов, виконання яких продовжить її перебування у складі Євросоюзу. Вони стосуються економічного управління, конкурентоспроможності, суверенітету і обмеження міграції. Європейському Союзу довелося йти на поступки, щоб запобігти дезінтеграції ЄС. Домовленості, що отримали назву Брюссельської угоди, надають Великій Британії особливий статус в ЄС і передбачають, що країна у деяких сферах не виконуватиме європейські зобов'язання. Більшість з них стосуються послаблення тиску мігрантів на британську економіку: скорочення рівня виплат мігрантам аж до повного їх припинення, якщо міграція сягне виключно високого рівня.

Сторони також дійшли згоди про те, що посилення політичної інтеграції ЄС не буде поширюватися на Велику Британію, про що будуть внесені відповідні зміни до Договору про ЄС. Д. Камерон заспокоїв виборців, підкресливши, що Велика Британія ніколи не стане частиною майбутньої Європейської супердержави, формування якої нині обговорюється. «Ми ніколи не братимемо участь, приміром, у створенні спільної

Європейської армії», — наголосив прем'єр-міністр Великої Британії [7]. В ЄС сподіваються, що ці домовленості позитивно вплинуть на результати червневого референдуму про членство Великої Британії в ЄС. Адже, як свідчать соціологічні опитування, кількість прихильників виходу Британії з ЄС (49%) перевищує кількість респондентів, які виступають за продовження членства країни в ЄС (47%) [8].

Дезінтеграційні тенденції всередині Європейського Союзу як етнополітичної системи є серйозною перешкодою поглибленню інтеграції, напрацюванню спільної зовнішньої політики та політики безпеки, яка дозволила б ефективно нейтралізувати виклики зовнішнього середовища. Яскраво цю суперечність ілюструє спільна участь ЄС у врегулюванні конфлікту в Сирії і одночасно участь окремих членів ЄС в цьому процесі. Так, ЄС виступив за політичне врегулювання. Зокрема, голова Єврокомісії на саміті G20 наголосив, що військового вирішення сирійського конфлікту не існує [9].

Але при цьому Франція разом зі США взяла участь у військовій операції проти однієї зі сторін конфлікту в Сирії. Незважаючи на те, що більшість громадян висловилися проти військового втручання своїх держав в збройний конфлікт: 77 % німців, 68 % французів та 71 % британців [10]. Влада Великої Британії відмовилася від участі у військовій операції в Сирії. Німеччина заявила, що візьме участь у ній тільки в рамках мандата НАТО, ООН чи Євросоюзу. Тоді як Франція спільно зі США в межах антитерористичної коаліції, що веде боротьбу з Ісламською державою, здійснила низку авіаударів у вересні-листопаді 2015 р. по базах ІД (командний центр, центр набору, депо з боеприпасами, тренувальний табір) біля міст Ракка та Мосул [11]. Після терактів у м. Парижі 14 листопада 2015 р. (129 жертв), відповідальність за які взяла на себе Ісламська держава, Франція посилила авіаудари в Сирії. Франція також представила в ООН проект резолюції про необхідність глобальної співпраці у боротьбі з цим екстремістським угрупованням. Цей приклад демонструє, як окрема країна-член ЄС захищає власну національну безпеку та національні інтереси у спосіб, який суперечить спільній позиції ЄС щодо сирійського питання.

Втім, дослідники переконані, що, незважаючи на проведення окремими країнами ЄС власної політики безпеки, майбутнє за спільною політикою безпеки ЄС як потужного регіонального гравця. На думку В. Шатуна, історичний розвиток Європи засвідчує, що гарантування безпеки було і залишається завданням міжнародних політичних блоків та організацій, а з загостренням нетрадиційних

загроз постала потреба зміцнення інституційно-функціональної ролі міжнародних організацій у сфері гарантування безпеки [12, С. 60]. Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу має на меті формування спільної оборонної політики і може у перспективі призвести до формування єдиної системи оборони.

В. Шатун підкреслює, що спільна зовнішня та безпекова політика ЄС розвивається як доповнююча, але не дублююча НАТО структура (хоча під час проведення операцій ЄС використовує матеріально-технічні ресурси НАТО); її головним завданням є формування інституційної, матеріально-технічної бази для подальшого розширення можливостей Євросоюзу щодо участі у врегулюванні регіональних та локальних конфліктів, навіть за межами Європи (на Близькому Сході, в Африці та інших регіонах світу) [12, С. 63]. Утім, якщо раніше Євросоюз у питаннях безпеки покладався здебільшого на оборонний механізм НАТО і політичний механізм ОБСЄ та ООН, то після виникнення етнополітичного конфлікту в Україні проблеми забезпечення спільної безпеки та оборони все більше актуалізуються на порядку денному європейської політики. Правовий механізм формування спільної безпекової політики ЄС закладений в Маастрихтському договорі (Договорі про утворення Євросоюзу) 1992 р., Амстердамському договорі (про зміни Договору про утворення Євросоюзу) 1997 р. Зокрема, останній договір містить положення про спільну європейську політику безпеки та оборони.

У межах Лісабонського договору (Договору про реформування ЄС) 2009 р. була введена посада Верховного представника ЄС із зовнішніх справ і безпекової політики. Після цих інституційних змін Євросоюзу вдалося напрацювати спільну позицію щодо політики безпеки. Верховний представник ЄС із зовнішніх справ і безпекової політики згідно зі ст. 18 і 27 Лісабонського договору проводить спільну зовнішню політику Євросоюзу і політику безпеки; вносить пропозиції щодо її розвитку; головує в Раді міністрів ЄС із закордонних справ; забезпечує узгодженість ЄС з питань зовнішнього впливу; несе відповідальність в межах покладених на нього в сфері зовнішніх зв'язків і координації інших аспектів зовнішньої діяльності ЄС повноважень; представляє ЄС з питань, що належать до спільної зовнішньої політики і політики безпеки; веде політичний діалог з третіми особами та країнами від імені ЄС та висловлює позицію ЄС в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях [13, Р. 306].

Більшість рішень, що стосуються зовнішньої та безпекової політики ЄС ухвалюються одногласно більшістю країн-членів ЄС шляхом врахування

кількості голосів, наданих кожній країні в Раді міністрів ЄС із закордонних справ. Реалізація спільної політики безпеки покладена на Європейську Раду, яка окреслює принципи політики безпеки, її загальні напрямки, ухвалює рішення з питань оборонної політики, і Раду Європейського Союзу, яка приймає рішення щодо формування та впровадження спільної політики безпеки та оборони на основі загальних напрямків або спільних стратегій, розроблених Європейською Радою.

Саме у висновках Ради ЄС щодо спільної політики безпеки та оборони, ухвалених 18 листопада 2014 р., міністрами оборони країн ЄС було визначено, що конфлікти і джерела нестабільності в Іраку, Лівії, Сирії та Україні можуть мати тривалий вплив на європейську безпеку, міжнародний мир і стабільність. Здійснює моніторинг міжнародної ситуації і розробляє рекомендації Комітет з питань політики і безпеки. Як стверджує О. Кордун, в нестабільних умовах Комітет з питань політики і безпеки відіграє головну роль у визначенні реакції Євросоюзу на кризу, відповідає за політичний контроль та за стратегічні напрямки військових операцій [14].

Після запровадження посади Верховного представника з зовнішніх справ і безпекової політики ЄС активізувався як міжнародних гравець у сфері безпеки, реалізувавши низку миротворчих місій. Серед них слід згадати місію ЄС з моніторингу ситуації в Грузії після збройного етнополітичного конфлікту 2008 р., яка надала гуманітарну підтримку переміщеним особам. А також місію ЄС в Косово з верховенства права EULEX-Kosovo (так звану поліцейську місію), мета якої — надання допомоги косовським інституціям у досягненні європейських стандартів, зокрема у прокуратурі, судах, поліції, митній службі тощо. Поліцейські місії ЄС діяли також в Боснії та Герцеговині (EUPM Bosnia), Македонії (EUPOL Proxima). Всі вони були цивільними, спрямованими на розбудову правоохоронних органів держави.

ЄС не має спільної армії, яка діє на постійній основі, однак в межах безпекової та оборонної політики формує власні сили для спільних операцій із роззброєння; гуманітарної допомоги та надання порятунку; підвищення рівня військових знань та надання допомоги; запобігання виникненню конфліктів та проведення миротворчої діяльності; проведення військових операцій з антикризового управління, миротворчих операцій та надання допомоги у процесі постконфліктної стабілізації. Проти формування загальноєвропейської армії, яка могла б бути залучена до миротворчих операцій в сусідніх державах виступає Велика Британія, що очолює клуб держав-евроскептиків. Уряд країни стоїть на позиції, що оборона

є національною, а не євросоюзною відповідальністю і жодної перспективи для європейської армії зараз немає [15]. Більшість європейських країн скептично ставляться до ідеї інтеграції збройних сил, вважаючи її прерогативою НАТО. Також відкритим залишається питання щодо того, як довести необхідність європейської армії виборцям, які підтримують зменшення витрат на оборону та армію, — наголошує К. Зарембо [16]. Однак Німеччина зараз готує проект формування Європейського оборонного союзу, який передбачає створення спільної європейської армії. Проект містить положення про створення єдиного європейського генштабу для координації дій армії, Ради міністрів оборони країн ЄС, а також зі спільного виробництва та використання військової техніки [17].

Тому, зважаючи на внутрішні проблеми та суперечності в межах етнополітичної системи ЄС, сподівання України на миротворчу місію ЄС на Донбасі дуже далекі від можливості її реалізації. 18 лютого 2015 р. Рада національної безпеки і оборони України схвалила звернення до ООН і Євросоюзу щодо розгортання на території України місії із підтримання миру та безпеки. Верховний представник ЄС із зовнішніх справ і безпекової політики Ф. Могеріні пообіцяла проаналізувати прохання Києва про направлення поліцейської місії ЄС на Схід України для контролю за режимом припинення вогню та запобігання подальшій ескаляції конфлікту. За словами представника України в ЄС К. Єлісєєва, Україна керувалася попереднім досвідом безпосереднього залучення Європейського Союзу до врегулювання балканської кризи в Боснії і Герцеговині та в Македонії, де цивільні місії не лише забезпечили мир, але й заклали міцну основу для поступової європейської інтеграції, наблизивши ці країни до членства в ЄС [18]. Однак Президент Європейської Ради повідомив, що на сьогодні і в найближчому майбутньому неможливо досягти спільного рішення ЄС про розгортання на Сході України безпекової місії ЄС [19].

Етнополітична система Європейського Союзу як наднаціонального, поліетнічного інтеграційного проекту є громіздкою і повільно реагує на глобальні виклики етнополітичного характеру. В цьому дослідженні продемонстровано неефективність механізмів нейтралізації викликів, що формуються у зовнішньому середовищі етнополітичної системи, на прикладі повільної трансформації політики безпеки, відсутності спільного бачення вектору її розвитку. Євросоюз дозволяє зовнішнім викликам перетворюватися у внутрішні, які дестабілізують етнополітичну систему зсередини. Простежено шлях від зовнішніх етнополітичних конфліктів до

формування джерел внутрішньої нестабільності, яка підштовхує таких впливових членів ЄС, як Велика Британія, до виходу зі складу ЄС.

Література:

1. Яворська Г. Сучасні зміни в зовнішній та безпековій політиці ЄС: наслідки для України / Г. Яворська // Стратегічні пріоритети. — 2011. — № 2(19).
2. Аракелян М. Право Європейського Союзу: підручник / М. Аракелян, М. Василенко. — О.: Фенікс, 2012.
3. Пономарьов М. Історія країн Європи та Америки в Новітній час / М. Пономарьов. — М.: Проспект, 2010.
4. Treaty of Maastricht on European Union [Електронний ресурс] / European Union law. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:xy0026>.
5. Вітман К. М. Тенденції етнополітичної дезінтеграції в європейському просторі / К. М. Вітман // Актуальні проблеми політики. — 2015. — Вип. 54.
6. Захарченко А. «Арабська весна» у дзеркалі Європейських ініціатив / А. Захарченко // Зовнішні справи. — 2011. — №10.
7. EU deal gives UK special status [Електронний ресурс] / BBC, 20 February 2016. — Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-35616768>.
8. Dominiczak P. EU referendum: Brexit campaign has the edge, says Telegraph poll / P. Dominiczak [Електронний ресурс] / Daily Telegraph, 15 March 2016. — Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12193963/EU-referendum-Exclusive-Telegraph-poll-says-Leave-campaign-most-likely-to-win-in-June.html>.
9. ЄС виступив за мирне вирішення конфлікту у Сирії [Електронний ресурс] / Дзеркало тижня. — Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/yes-vistupiv-za-mirne-virishennya-konfliktu-u-siriyi-127888_.html.
10. Німці та французи проти удару по Сирії [Електронний ресурс] / УНН, 7 вересня 2013. — Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1247336-nimtsi-ta-frantsuzi-proti-udaru-po-siriyi>.
11. Французька авіація розбомбила нафтобазу «Ісламської держави» в Сирії [Електронний ресурс] / Дзеркало тижня, 9 листопада 2015. — Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/francuzka-aviaciya-rozbombila-naftobazu-islamskoyi-derzhavi-v-siriyi-190503_.html.
12. Шатун В. Оборонна і безпекова політика Європейського Союзу: формування та еволюція / В. Шатун // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. — Сер.: Політологія. — 2014. — Т. 230. — Вип. 218.
13. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. — 2007. — Vol.50.
14. О. Кордун Спільна політика безпеки і оборони [Електронний ресурс] / О. Кордун // Політологічний словник. — К.: МАУП, 2005. — Режим доступу: <http://subject.com.ua/political/dict/1234.html>.
15. Giegold S. Britain's new deal with Europe isn't perfect, but it is fair [Електронний ресурс] / S. Giegold // The Guardian, 21 February 2016. — Режим доступу: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2016/feb/21/britain-deal-europe-eu-laws-europe>.
16. Зарембо К. Європейська армія — реальність чи фантазія? [Електронний ресурс] / К. Зарембо // Європейська правда. — Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/03/16/7031852/view_print/http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/03/16/7031852/view_print/.

17. Barker A., Wagstyl S. Germany to push for progress towards European army / A. Barker, S. Wagstyl // The Financial Times, 2 May 2016.

18. Єлісєєв: Операція ЄС — оптимальний варіант врегулювання на Донбасі [Електронний ресурс] // Укрінформ. — Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1827697-e_lise_e_v_operatsiya_e_s_optimalniy_variant_vregulyuvannya_na_donbasi_2034968.html.

19. Безпекової місії ЄС на Сході України ближчим часом не буде — Д. Туск [Електронний ресурс] // Радіо Свобода, 26 квітня, 2015. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/archive/worldnews/20150427/2729/2729.html?id=26979633>.

Витман К.Н. Трансформация политики безопасности как ответ на глобальные вызовы этнополитической системе Европейского Союза. — Статья.

Аннотация. В исследовании продемонстрировано неэффективность механизмов нейтрализации вызовов, формирующихся во внешней среде этнополитической системы Европейского Союза как наднационального, полиэтнического интеграционного проекта, на примере медленного и наполненного внутренними противоречиями процесса трансформации политики безопасности. Прослежено путь от внешних этнополитических конфликтов к формированию источников внутренней нестабильности, которая подталкивает таких влиятельных членов ЕС, как Великобритания, к выходу из состава ЕС.

Ключевые слова: Европейский Союз, политика безопасности, этнополитический конфликт, этнополитическая система

Vitman K.N. The Security Policy Transformation: Responding to the Global Challenges for the Ethnopolitical System of the European Union. — The Article.

Summary. The study demonstrated the ineffectiveness of neutralization mechanisms of challenges emerging in the environment of the European Union ethnopolitical system as a supranational, multiethnic integration project on the example of slow and full of internal contradictions process of security policy transformation. It traces the path from external ethnopolitical conflicts to formation of internal instability sources, which encourages such influential EU members like Britain to leave the EU.

Keywords: European Union, security policy, ethnopolitical conflict ethnopolitical system.